

॥ नक्षत्रसूक्तम् ॥

(तैत्तिरीय ब्राह्मणे अष्टकम् - ३/प्रश्नः - १)

अ॒ग्नि॒र्नः॑ पा॒तु कृ॒त्तिकाः॑। नक्ष॑त्रं दे॒वमिन्द्रि॑यम्। इ॒दमा॑सां
विचक्ष॑णम्। ह॒विरा॒सं जु॑होतन। यस्य॒ भान्ति॑ र॒श्मयो॒ यस्य॑
के॒तवः॑। यस्ये॒मा वि॒श्वा भु॑वनानि॒ सर्वा॑। स कृ॒त्तिकाभि॑-
र॒भिसं॑वसानः। अ॒ग्नि॒र्नो दे॒वः सु॑वि॒ते द॑धातु॥१॥

प्र॒जाप॑ते रोहि॒णी वे॑तु॒ पत्नी॑। वि॒श्वरू॑पा बृ॒हती चि॒त्रभा॑नुः।
सा नो॑ य॒ज्ञस्य॑ सु॒वि॒ते द॑धातु। यथा॒ जीवे॑म श॒रदः॑ सर्वा॑राः।
रोहि॒णी दे॒व्युद॑गात्पु॒रस्ता॑त्। वि॒श्वा रू॒पाणि॑ प्रति॒मोद॑माना।
प्र॒जाप॑ति॒ः ह॒विषा॑ व॒र्धय॑न्ती। प्रि॒या दे॒वाना॑मुप॑यातु
य॒ज्ञम्॥२॥

सोमो॒ राजा॑ मृ॒गशी॑रू॒षेण॒ आग॑न्। शि॒वं नक्ष॑त्रं प्रि॒यम॑स्य॒
धा॒म। आ॒प्याय॑मानो बहु॒धा जने॑षु। रे॒तः प्र॒जां यज॑माने
दधातु। यत्ते॒ नक्ष॑त्रं मृ॒गशी॑रू॒षमस्ति॑। प्रि॒यः रा॑जन् प्रि॒यत॑मं
प्रि॒याणा॑म्। तस्मै॑ ते सोम ह॒विषा॑ वि॒धेम। शं न॑ ए॒धि द्वि॒पदे॑
शं चतु॑ष्पदे॥३॥

आ॒र्द्रया॑ रु॒द्रः प्रथ॑मा न ए॒ति। श्रेष्ठो॑ दे॒वानां॒ पति॑र॒घ्नियाना॑म्।
नक्ष॑त्रमस्य ह॒विषा॑ वि॒धेम। मा नः॑ प्र॒जाः री॑रिष॒न्मोत॑
वी॒रान्। हे॒ती रु॒द्रस्य॒ परि॑ णो वृ॒णक्तु॑। आ॒र्द्रा नक्ष॑त्रं
जुष॑ताः ह॒विर्नः॑। प्र॒मुञ्च॑मानो दुरि॒तानि॒ वि॒श्वा। अ॒पाघ॑शः॑

सन्नुदतामरातिम्॥४॥

पुनर्नो देव्यदितिः स्पृणोतु। पुनर्वसू नः पुनरेतां यज्ञम्। पुनर्नो
देवा अभियन्तु सर्वे। पुनः पुनर्वो हविषा यजामः। एवा
न देव्यदितिरनर्वा। विश्वस्य भर्त्री जगतः प्रतिष्ठा। पुनर्वसू
हविषा वर्धयन्ती। प्रियं देवानामप्येतु पार्थः॥५॥

बृहस्पतिः प्रथमं जायमानः। तिष्यं नक्षत्रमभि सम्बभूव। श्रेष्ठो
देवानां पृतनासु जिष्णुः। दिशोऽनु सर्वा अभयं नो अस्तु।
तिष्यः पुरस्तादुत मध्यतो नः। बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चात्।
बार्धेतां द्वेषो अभयं कृणुताम्। सुवीर्यस्य पतयः स्याम॥६॥

इदं सर्पेभ्यो हविरस्तु जुष्टम्। आश्रेषा येषामनुयन्ति
चेतः। ये अन्तरिक्षं पृथिवीं क्षियन्ति। ते नः सर्पासो
हवमागमिष्ठाः। ये रोचने सूर्यस्यापि सर्पाः। ये दिवं देवीमनु
सञ्चरन्ति। येषामाश्रेषा अनुयन्ति कामम्। तेभ्यः सर्पेभ्यो
मधुमञ्जुहोमि॥७॥

उपहूताः पितरो ये मघासु। मनोजवसः सुकृतः सुकृत्याः।
ते नो नक्षत्रे हवमागमिष्ठाः। स्वधाभिर्यज्ञं प्रयतं जुषन्ताम्।
ये अग्निदग्धा येऽनग्निदग्धाः। येऽमुं लोकं पितरः क्षियन्ति।
याश्च विद्म याश्च उ च न प्रविद्म। मघासु यज्ञं सुकृतं
जुषन्ताम्॥८॥

गवां पतिः फल्गुनीनामसि त्वम्। तदर्यमन्वरुणमित्र चारुं।

तं त्वा वयं सनितारं सनीनाम्। जीवा जीवन्तमुप
संविशेम। येनेमा विश्वा भुवनानि सञ्जिता। यस्य देवा अनु सं
यन्ति चेतः। अर्यमा राजाऽजरस्तुविष्मान्। फल्गुनीनामृषभो
रोरवीति॥९॥

श्रेष्ठो देवानां भगवो भगासि। तत्त्वा विदुः फल्गुनीस्तस्य
वित्तात्। अस्मभ्यं क्षत्रमजरं सुवीर्यम्। गोमदश्ववदुप
सन्नुदेह। भगो ह दाता भग इत्प्रदाता। भगो देवीः
फल्गुनीरा विवेश। भगस्येत्तं प्रसवं गमेम। यत्र देवैः
संधुमादं मदेम॥१०॥

आयातु देवः संवितोपयातु। हिरण्ययेन सुवृता रथेन। वहन्
हस्तं सुभगं विद्वानापसम्। प्रयच्छन्तं पपुंरिं पुण्यमच्छं।
हस्तः प्रयच्छत्वमृतं वसीयः। दक्षिणेन प्रतिगृणीम एनत्।
दातारमद्य संविता विदेय। यो नो हस्ताय प्रसुवाति
यज्ञम्॥११॥

त्वष्टा नक्षत्रमभ्येति चित्राम्। सुभं संसं युवतिं
रोचमानाम्। निवेशयन्नमृतान्मर्त्यांश्च। रूपाणि पिंशन्
भुवनानि विश्वा। तन्नस्त्वष्टा तदु चित्रा विचष्टाम्। तन्नक्षत्रं
भूरिदा अस्तु मह्यम्। तन्नः प्रजां वीरवतीं सनोतु। गोभिर्नो
अश्वैः समनक्तु यज्ञम्॥१२॥

वायुर्नक्षत्रमभ्येति निष्ठ्याम्। तिग्मशृङ्गो वृषभो रोरुवाणः।
समीरयन् भुवना मातरिश्वा। अप द्वेषांसि नुदतामरांतीः।

तन्नो वा॒युस्तदु॒ नि॒ष्ट्या॑ शृ॒णोतु॑। तन्नक्ष॑त्रं भूरि॒दा अ॑स्तु॒ मह्य॑म्।
तन्नो दे॒वासो॒ अनु॑जानन्तु॒ काम॑म्। यथा॒ तरे॑म॒ दुरि॑तानि॒
विश्व॑म्॥१३॥

दूर॑म॒स्मच्छ॑त्र॒वो य॑न्तु भी॒ताः। तदिन्द्रा॑ग्री कृ॒णुतां॑ तद्विशा॑खे।
तन्नो दे॒वा अनु॑मदन्तु॒ यज्ञ॑म्। प॒श्चात् पुर॑स्ता॒दभ॑यं नो अस्तु।
नक्ष॑त्राणा॒मधि॑पती॒ विशा॑खे। श्रेष्ठा॑विन्द्रा॒ग्री भुव॑नस्य गो॒पौ।
विषू॑चः शत्रू॑नप॒ बाध॑मानौ। अप॒ क्षुधं॑ नुदता॒मरा॑तिम्॥१४॥

पूर्णा॑ प॒श्चादु॑त पूर्णा॑ पुरस्ता॑त्। उन्म॑ध्यतः पौ॒र्णमा॒सी जि॑गाय।
तस्या॑ दे॒वा अधि॑ संवस॑न्तः। उ॒त्त॒मे नाकं॑ इ॒ह मा॑दयन्ताम्।
पृ॒थ्वी सु॒वर्चा॑ युव॒तिः स॒जोषाः॑। पौ॒र्णमा॒स्युद॑गा॒च्छोभ॑माना।
आ॒प्याय॑यन्ती॒ दुरि॑तानि॒ विश्व॑म्। उ॒रुं दुहा॑ं यज॑मानाय॒
यज्ञ॑म्॥१५॥

ऋ॒द्ध्यास्मि॑ ह॒व्यैर्नम॑सोप॒सद्य॑। मि॒त्रं दे॒वं मि॒त्रधे॑यं नो अस्तु।
अ॒नूरा॒धान् ह॒विषा॑ व॒र्धय॑न्तः। श॒तं जी॑वेम॒ शर॑दः॒ सर्वा॑राः।
चि॒त्रं नक्ष॑त्र॒मुद॑गात्पुरस्ता॑त्। अ॒नूरा॒धास॒ इति॑ यद्वद॑न्ति।
तन्मि॒त्र ए॑ति प॒थिभि॑र्दे॒वयानैः॑। हि॒र॒ण्य॒यैर्वि॑त॒तैर॑न्तरि॒क्षे॥१६॥

इन्द्रो॑ ज्ये॒ष्ठाम॑नु॒ नक्ष॑त्रमेति। यस्मि॑न्वृ॒त्रं वृ॒त्रतू॑र्ये॒ त॒तारा॑।
तस्मि॑न्व॒यम॑मृ॒तं दुहा॑नाः। क्षुधं॑ तरे॒म॒ दुरि॑तिं॒ दुरि॑ष्टिम्।
पु॒र॒न्द॒राय॑ वृष॒भाय॑ धृ॒ष्णवे॑। अषा॑ढाय॒ सह॑मानाय मी॒ढुषे॑।
इन्द्रा॑य ज्ये॒ष्ठा म॑धु॒म॒द्दुहा॑ना। उ॒रुं कृ॑णोतु॒ यज॑मानाय

लोकम्॥१७॥

मूलं प्रजां वीरवतीं विदेय। पराच्येतु निर्ऋतिः पराचा।
गोभिर्नक्षत्रं पशुभिः समक्तम्। अहर्भूयाद्यजमानाय मह्यम्।
अहर्नो अद्य सुविते दधातु। मूलं नक्षत्रमिति यद्वदन्ति। पराचीं
वाचा निर्ऋतिं नुदामि। शिवं प्रजायै शिवमस्तु मह्यम्॥१८॥

या दिव्या आपः पर्यसा सम्बभूवुः। या अन्तरिक्ष उत
पार्थिवीर्याः। यासामषाढा अनुयन्ति कामम्। ता न आपः
शः स्योना भवन्तु। याश्च कूप्या याश्च नाद्याः समुद्रियाः।
याश्च वैशन्तीरुत प्रासचीर्याः। यासामषाढा मधु भक्षयन्ति।
ता न आपः शः स्योना भवन्तु॥१९॥

तन्नो विश्वे उप शृण्वन्तु देवाः। तदषाढा अभिसंयन्तु यज्ञम्।
तन्नक्षत्रं प्रथतां पशुभ्यः। कृषिर्वृष्टिर्यजमानाय कल्पताम्।
शुभ्राः कन्या युवतयः सुपेशसः। कर्मकृतः सुकृतो वीर्यावतीः।
विश्वान् देवान् हविषा वर्धयन्तीः। अषाढाः काममुप यान्तु
यज्ञम्॥२०॥

यस्मिन् ब्रह्माऽभ्यजयत्सर्वमेतत्। अमुं च लोकमिदम् च
सर्वम्। तन्नो नक्षत्रमभिजिद्विजित्य। श्रियं दधात्वहणीय-
मानम्। उभौ लोकौ ब्रह्मणा सञ्जिते। तन्नो
नक्षत्रमभिजिद्विचष्टाम्। तस्मिन्वयं पृतनाः सञ्जयेम।
तन्नो देवासो अनुजानन्तु कामम्॥२१॥

शृण्वन्ति श्रोणाममृतस्य गोपाम्। पुण्यामस्या उपशृणोमि
वाचम्। महीं देवीं विष्णुपत्नीमजूर्याम्। प्रतीचीमेना
हविषा यजामः। त्रेधा विष्णुरुरुगायो विचक्रमे। महीं दिवं
पृथिवीमन्तरिक्षम्। तच्छ्रोणैति श्रवं इच्छमाना। पुण्यं
श्लोकं यजमानाय कृण्वती॥२२॥

अष्टौ देवा वसंवः सोम्यासः। चतस्रो देवीरजराः श्रविष्ठाः। ते
यज्ञं पान्तु रजसः पुरस्तात्। संवत्सरिणममृतं स्वस्ति। यज्ञं
नः पान्तु वसंवः पुरस्तात्। दक्षिणतोऽभियन्तु श्रविष्ठाः। पुण्यं
नक्षत्रमभि संविशाम। मा नो अरातिरघशः साऽगन्॥२३॥

क्षत्रस्य राजा वरुणोऽधिराजः। नक्षत्राणां शतभिषग्वसिष्ठः।
तौ देवेभ्यः कृणुतो दीर्घमायुः। शतं सहस्रां भेषजानि
धत्तः। यज्ञं नो राजा वरुण उपयातु। तन्नो विश्वे अभि
संयन्तु देवाः। तन्नो नक्षत्रं शतभिषगजुषाणम्। दीर्घमायुः
प्रतिरद्वेषजानि॥२४॥

अज एकपादुदगात्पुरस्तात्। विश्वा भूतानि प्रति मोदमानः।
तस्य देवाः प्रसवं यन्ति सर्वे। प्रोष्ठपदासो अमृतस्य गोपाः।
विभ्राजमानः समिधान उग्रः। आऽन्तरिक्षमरुहदगन्द्याम्।
तं सूर्यं देवमजमेकपादम्। प्रोष्ठपदासो अनुयन्ति
सर्वे॥२५॥

अहिर्बुध्नियः प्रथमान एति। श्रेष्ठो देवानामुत मानुषाणाम्।

तं ब्रा॒ह्म॒णाः सोम॒पाः सोम्यासः॑। प्रो॒ष्ठप॒दासो॑ अ॒भि र॑क्षन्ति॒
सर्वे॑। च॒त्वार॒ एक॑म॒भि क॑र्म दे॒वाः। प्रो॒ष्ठप॒दास॒ इति॒ यान्
वद॑न्ति। ते बु॒ध्निय॑ परि॒षद्य॑ स्तु॒वन्तः॑। अहि॑ र॒क्षन्ति॒
नम॑सोप॒सद्य॑॥ २६॥

पू॒षा रे॒वत्य॑न्वेति॒ पन्था॑म्। पु॒ष्टिप॑तीं पशु॒पा वाज॑ब॒स्त्यौ।
इ॒मानि॑ ह॒व्या प्र॑य॒ता जु॑षा॒णा। सु॒गैर्नो॑ यानै॒रुप॑यातां य॒ज्ञम्।
क्षु॒द्रान् प॒शून् र॑क्षतु रे॒वतीं॑ नः। गावो॑ नो अ॒श्वा र॑ अन्वे॒तु पू॒षा।
अन्न॑ र॒क्षन्तौ॑ बहु॒धा वि॑रूपम्। वाज॑ स॒नुतां॑ यज॑मानाय
य॒ज्ञम्॥ २७॥

तद॒श्विना॑व॒श्वयु॑जोप॒याता॑म्। शुभ॒ङ्गमि॑ष्ठौ सु॒यमे॑भि॒रश्वैः॑। स्वं
नक्ष॑त्र र॒ ह॒विषा॑ यज॑न्तौ। मध्वा॒ सम्पृ॑क्तौ यजु॒षा सम॑क्तौ।
यो दे॒वानां॑ भि॒षजौ॑ ह॒व्यवा॑हौ। वि॒श्वस्य॑ दू॒ताव॑मृ॒तस्य॑
गो॒पौ। तौ नक्ष॑त्रं जुजुषा॒णोप॑याताम्। नमो॒ऽश्विभ्या॑
कृ॒णुमो॑ऽश्व॒युग्भ्या॑म्॥ २८॥

अप॑ पा॒प्मानं॑ भ॒रणी॑र्भरन्तु। तद्य॑मो राजा॒ भग॑वान् विच॑ष्टाम्।
लो॒कस्य॑ राजा॑ मह॒तो म॒हान् हि। सु॒गं नः॑ पन्था॒मभय॑
कृ॒णोतु। यस्मि॑न्नक्ष॑त्रे य॒म ए॒ति राजा॑। यस्मि॑न्नेनम॒भ्यषि॑ञ्चन्त
दे॒वाः। तद॑स्य चि॒त्र र॒ ह॒विषा॑ यजाम। अप॑ पा॒प्मानं॑
भ॒रणी॑र्भरन्तु॥ २९॥

नि॒वेश॑नी स॒ङ्गम॑नी वसू॒नां वि॒श्वा रू॒पाणि॑ वसू॒न्यावे॒शय॑न्ती।

स॒ह॒स्र॒पो॒षः॑ सु॒भगा॒ ररा॑णा सा न॒ आग॒न्वर्च॑सा संविदा॒ना॥
 यत्ते॑ दे॒वा अद॑धुर्भा॒गधे॒यम॑मा॒वास्ये॑ सं॒वस॑न्तो म॒हित्वा॑। सा नो॑
 य॒ज्ञं पि॑पृ॒हि वि॒श्ववा॑रे र॒यिं नो॑ धेहि सुभगे सु॒वीरम्॑॥३०॥